

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КАШПЕРСЬКИЙ РОМАН ВІКТОРОВИЧ

УДК 347.94+ 347.919.3

**ДОКАЗИ
У СПРАВАХ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Бичкова Світлана Сергіївна,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач кафедри цивільного права і процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Гусаров Костянтин Володимирович,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри цивільного процесу

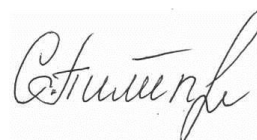
кандидат юридичних наук, доцент
Кіресва Наталія Олександрівна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри правосуддя

Захист відбудеться «23» вересня 2019 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04 в Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий «23» серпня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.А. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Як визначено у Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006, завданням дальшого розвитку правосуддя є реальне утвердження верховенства права у суспільстві і забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд у незалежному та неупередженому суді.

Відповідно до ч. 2 ст. 19 ЦПК України одним із видів цивільного судочинства є окреме провадження, яке призначене для розгляду справ про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав. На відміну від загального позовного провадження, окреме провадження характеризується певною специфікою процесуальної форми, що виявляється, зокрема, у: відсутності сторін, неможливості передання справ окремого провадження на розгляд третейського суду та закриття провадження у справі у зв'язку із укладенням мирової угоди, наявності додаткової підстави залишення заяви без розгляду, відсутності обов'язку відшкодувати судові витрати при ухваленні судом рішення, якщо інше не встановлено законом, тощо.

Серед інших проблем окремого провадження як виду непозовного цивільного судочинства, особливий науковий і практичний інтерес становить інститут доказів. Юридична природа доказів зумовлює специфіку процесуальної форми доказування у справах окремого провадження, що, у свою чергу, впливає на вибір як способів судового захисту, так і зумовлює особливості правового регулювання прав та обов'язків учасників відповідних справ.

Слід звернути увагу на те, що проблематика доказів та доказування завжди привертала увагу науковців. У контексті загальної теорії цивільного процесу інститут доказів і доказування досліджували: С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, К. В. Гусаров, Н. О. Кіреєва, В. В. Комаров, В. А. Кройтор, Г. П. Тимченко, В. І. Тертишніков, Ю. Д. Притика, С. Я. Фурса, Ю. С. Червоний, Г. В. Чурпіта, М. Й. Штефан та ін.

На монографічному рівні проблемам доказування присвятили свої праці В. Д. Андрійцьо «Теоретичні проблеми доказування в цивільному судочинстві України» (Ужгород, 2014 р.) та О. О. Грабовська «Теоретичні та практичні проблеми доказування у цивільному процесі України» (Київ, 2018 р.).

Крім того, за часів незалежності України була захищена низка дисертаційних досліджень, присвячених окремим аспектам доказового права, серед яких роботи: І. В. Верещинської, М. О. Гетманцева, К. Б. Дрогозюка, О. Ф. Дорошенко, О. С. Захарової, П. С. Захарової, Е. С. Зеленька, А. Ю. Каламайко, О. М. Лазько, Т. В. Руди, Я. М. Садикової, О. І. Сліпченко, Т. С. Супрун, Р. В. Тертишнікова, Н. Б. Фартушка, В. П. Феннича, Т. С. Цюри, Д. В. Шкребця та ін.

Наукове переосмислення доробків перелічених вище науковців є невід'ємною передумовою подальших наукових розвідок з відповідної проблематики, необхідність яких актуалізується через відсутність монографічних робіт, присвячених комплексному дослідженню інституту доказів у справах окремого провадження. Серед проблем, які потребують розв'язання, найважливішою є з'ясування цілої низки загальнотеоретичних та практичних питань, пов'язаних із розумінням поняття та юридичної природи доказів у справах окремого провадження, а також із необхідністю виокремлення особливостей процесу доказування у зазначеному виді непозовного цивільного судочинства.

Беручи до уваги указане, визначення особливостей процесуальної форми доказів у справах окремого провадження, а також вироблення на цій підставі науково-обґрунтованих пропозицій, спрямованих на оптимізацію цивільного процесуального законодавства України, є актуальним і перспективним напрямом наукового пошуку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження ґрунтується на основних положеннях Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, виконано відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, передбачено річними планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2015 – 2019 рр.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення особливостей процесуальної форми доказів у справах окремого провадження.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі задачі:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми та визначити методологію дослідження інституту доказів у справах окремого провадження;
- простежити еволюцію правового регулювання інституту доказів у справах окремого провадження;
- сформулювати поняття та провести класифікацію доказів у справах окремого провадження;
- охарактеризувати окремі засоби доказування в справах окремого провадження;
- визначити особливості забезпечення доказів у справах окремого провадження;
- сформулювати поняття та встановити сутність доказування в справах окремого провадження;
- охарактеризувати предмет доказування у справах окремого провадження;
- виокремити етапи доказування в справах окремого провадження;

- розробити пропозиції, спрямовані на оптимізацію цивільного процесуального законодавства України у контексті правового регулювання інституту доказів у справах окремого провадження.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку зі збиранням, дослідженням та оцінкою доказів у справах окремого провадження.

Предметом дослідження є докази у справах окремого провадження.

Методи дослідження. Відповідно до поставлених мети і задач основою методології дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. Зокрема, використання методу аналогії дозволило проаналізувати співвідношення правового регулювання інституту доказів і доказування у справах позовного та непозовного цивільного судочинства. (*підрозділи 2.1–2.3, 3.1–3.3*). Порівняльно-правовий метод застосовувався для виявлення загального та особливого в правовому регулюванні даного інституту у вітчизняному та зарубіжному цивільному процесуальному законодавстві, а також при порівнянні наукових поглядів з окресленої проблематики (*підрозділи 1.1–1.2, 2.2–2.3., 3.1–3.3*). Метод індукції та дедукції дозволив класифікувати докази у справах окремого провадження, а також виокремити особливості процесу доказування у відповідних справах (*підрозділи 2.1, 3.3*). Метод системного аналізу надав можливість проаналізувати еволюцію правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження, а також виокремити її етапи (*підрозділ 1.2*). Формально-догматичний метод застосовувався при тлумаченні правових категорій, в результаті чого поглиблено та уточнено понятійно-категоріальний апарат відповідного процесуального інституту (*підрозділи 2.1–2.3, 3.1–3.3*).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у науці цивільного процесуального права комплексним дослідженням інституту доказів у справах окремого провадження. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист, зокрема:

вперше:

– виокремлено етапи еволюції правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження, як-от: а) зародження правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження, під час якого судочинство здійснювалося у формі спрощених судових процедур і не передбачало доказування учасниками справи своїх вимог або заперечень (XIV ст. – 1924 р.); б) становлення правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження, характерною особливістю якого стала правова регламентація права суду у справах окремого провадження з метою з'ясування обставин справи за власною ініціативою витребувати необхідні докази (1924 р. – 2017 р.); в) розвиток правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження у сучасному цивільному процесуальному законодавстві України, що характеризується розширенням повноважень суду щодо збирання доказів з власної ініціативи, зокрема у випадках, коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена (2017 р. – до теперішнього часу);

– визначено, що доказами у справах окремого провадження є будь-які дані, на підставі яких суд підтверджує наявність або відсутність юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи;

– аргументовано, що доказування у справах окремого провадження характеризується спеціальною ознакою – спрямованістю на підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав;

– докази у справах окремого провадження класифіковано за критерієм правової регламентації вимоги достатності на: а) докази у справах окремого провадження, щодо яких вимога достатності знайшла свою законодавчу регламентацію (наприклад, докази у справах про усиновлення, про визнання фізичної особи недієздатною тощо); б) докази у справах окремого провадження, щодо яких вимога достатності не знайшла свою законодавчу регламентацію (наприклад, докази у справах надання повної цивільної дієздатності, про встановлення режиму окремого проживання подружжя тощо);

удосконалено:

– висновок про те, що особливості предмету доказування у справах окремого провадження пов'язані з тим, що: а) предмет доказування у більшості таких справ окреслено нормами матеріального права; б) встановлення обставин, які складають предмет доказування у таких справах, забезпечено додатковою процесуальною гарантією – правом суду з метою з'ясування обставин справи витребувати необхідні докази за власною ініціативою;

– положення, що доказування у справах окремого провадження слід розглядати як процесуально-пізнавальну діяльність суду та учасників відповідних справ, що спрямована на підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав;

– наукове судження про те, що допустимість кожного конкретного доказу залежить від дотримання процесуального порядку отримання, дослідження та оцінки змісту і процесуальної форми доказу. Порушення вимог закону, що пред'являються до порядку формування засобів доказування як процесуальної форми судових доказів, тягне недопустимість цих засобів доказування, неможливість використання фактичних даних, які містяться в них, для встановлення істини у справі;

– класифікацію обставин, які формують предмет доказування у справах окремого провадження, які пропонується диференціювати: 1) за юридичною природою на: а) обставини матеріально-правового характеру, якими заявник та інші учасники справи обґрунтовують свої вимоги чи заперечення; б) обставини процесуально-правового характеру, які мають інше значення для вирішення справи (наприклад, причини пропущення строку подання доказів та ін.); 2) за

колом цивільних справ, у межах предмету доказування по яким необхідним є встановлення таких обставин: а) обставини, які формують загальний предмет доказування у певних категоріях справ окремого провадження (наприклад, у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, у справах про розірвання шлюбу, у справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання її недієздатною тощо); б) обставини, які формують спеціальний предмет доказування у кожній конкретній справі окремого провадження з урахуванням специфіки матеріально-правової природи відповідних правовідносин;

дістало подальший розвиток:

– наукове положення, що докази у справах окремого провадження характеризуються єдністю змісту, процесуальної форми, а також процесуального порядку одержання, дослідження та оцінки їх змісту і процесуальної форми. Кожен із зазначених елементів має визначені процесуальним законом особливості, зумовлені юридичною природою конкретної цивільної справи, а також особливим об'єктом судового захисту;

– наукове судження про те, що предмет доказування у справах окремого провадження формують обставини процесуального та матеріально-правового характеру, що підтверджують заявлені вимоги, і які мають значення для охорони прав, свобод і інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення;

– обґрунтування того, що у деяких категоріях справ окремого провадження, на відміну від позовного, цивільний процесуальний закон регламентує процесуальну форму доказів (наприклад, у справах про усиновлення, про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність тощо);

– висновок про те, що органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, як суб'єкти доказування у справах окремого провадження зобов'язані обґрунтувати наявність обставин, якими вони підтверджують свої вимоги, викладені у заяві, а також обставин, що підтверджують наявність передбачених законом підстав для звернення до суду в інтересах інших осіб.

На підставі наведених положень розроблено низку пропозицій щодо оптимізації цивільного процесуального законодавства України, зокрема пропонується викласти у новій редакції ч. 3 ст. 42, п. 4 ч. 1 ст. 161, п. 5 ч. 1 ст. 161 ЦПК України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні та можливості використання розроблених пропозицій та висновків у:

– *науково-дослідній роботі* – під час проведення подальших наукових досліджень у галузі цивільного процесуального права;

– *законотворчій діяльності* – в процесі удосконалення цивільного процесуального законодавства України;

– *правозастосовній діяльності* – під час розгляду і вирішення цивільних справ, а також у процесі підготовки науково-практичних коментарів до ЦПК

України (акт впровадження Київського апеляційного суду від 10 травня 2019 р.);

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальної дисципліни «Цивільний процес», а також відповідних спецкурсів; при підготовці навчально-методичних і дидактичних матеріалів з указаних дисциплін (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 19 квітня 2019 року).

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані в дисертації положення та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях здобувача. Ідеї та розробки, що належать співавторам публікацій за темою дисертації, в роботі не використовувалися.

У співавторстві опубліковано 2 наукові статті і 1 тези доповіді на науково-практичній конференції, в яких особистий науковий доробок здобувача становить не менш як 50% і полягає у визначенні кола обставин, які становлять предмет доказування у справах окремого провадження про встановлення фактів, що мають значення для охорони сімейних прав та інтересів, а також визначенням засобів доказування у справах про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднено на трьох науково-практичних конференціях та круглому столі: IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства» (м. Кіровоград, 4 грудня 2015 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції, у рамках відзначення Всеукраїнського тижня права, присвяченого річниці проголошення Загальної декларації прав людини та Дню прав людини «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» (м. Київ, 24 грудня 2015 р.); міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права» (м. Одеса, 28 лютого 2019 р.); круглому столі «Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О. Г. Мурашина)» (м. Київ, 21 березня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладені в 10 публікаціях, у тому числі в чотирьох статтях у наукових фахових виданнях України, одній статті у науковому періодичному виданні іншої держави, одній статті в іншому виданні, чотирьох тезах виступів на науково-практичних конференціях та круглому столі.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (219 найменувань на 23 сторінках) та трьох додатків (на п'яти сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 199 сторінок, із них основного тексту – 171 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, відображено зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами і темами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет та методи дисертаційного

дослідження. Відповідно до результатів дослідження висвітлено основні положення наукової новизни, практичне значення одержаних результатів, їх апробацію, публікації за темою дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові та методологічні засади дослідження інституту доказів у справах окремого провадження» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Стан наукової розробки проблеми та методологія дослідження інституту доказів у справах окремого провадження»* встановлено, що проблематика доказів і доказування у справах окремого провадження комплексно не досліджувалася у науці цивільного процесуального права України. Наявні наукові праці вчених-процесуалістів присвячені, здебільшого, загальним положенням інститутів окремого провадження, а також доказів і доказування. З огляду на це, розроблення проблем доказів і доказування у справах окремого провадження є актуальним і перспективним напрямом наукового пошуку.

Визначено, що відповідно до поставлених мети і задач основою методології дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. Зокрема, використання методу аналогії дозволило проаналізувати співвідношення правового регулювання інституту доказів і доказування у справах позовного та непозовного цивільного судочинства. Порівняльно-правовий метод застосовувався для виявлення загального та особливого в правовому регулюванні даного інституту у вітчизняному та зарубіжному цивільному процесуальному законодавстві, а також при порівнянні наукових поглядів з окресленої проблематики. Метод індукції та дедукції дозволив класифікувати докази у справах окремого провадження, а також виокремити особливості процесу доказування у відповідних справах. Метод системного аналізу надав можливість проаналізувати еволюцію правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження, а також виокремити її етапи. Формально-догматичний метод застосовувався при тлумаченні правових категорій, в результаті чого поглиблено та уточнено понятійно-категоріальний апарат відповідного процесуального інституту.

Підрозділ 1.2 *«Еволюція правового регулювання інституту доказів у справах окремого провадження»* присвячений простеженню еволюції правового регулювання інституту доказів у справах окремого провадження.

Обґрунтовано, що етапами еволюції правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження є:

1) зародження правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження, під час якого судочинство здійснювалося у формі спрощених судових процедур і не передбачало доказування учасниками справи своїх вимог або заперечень (XIV ст. – 1924 р.);

2) становлення правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження, характерною особливістю якого стала правова регламентація права суду у справах окремого провадження з метою з'ясування обставин справи за власною ініціативою витребувати необхідні докази (1924 р. – 2017 р.);

3) розвиток правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження у сучасному цивільному процесуальному законодавстві України, що характеризується розширенням повноважень суду щодо збирання доказів з власної ініціативи, зокрема у випадках, коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена (2017 р. – до теперішнього часу).

Розділ 2 «Правова характеристика доказів у справах окремого провадження» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та види доказів у справах окремого провадження»* визначено, що докази у справах окремого провадження – це будь-які дані, на підставі яких суд підтверджує наявність або відсутність юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Аргументовано, що докази у справах окремого провадження характеризуються єдністю змісту, процесуальної форми, а також процесуального порядку одержання, дослідження та оцінки їх змісту і процесуальної форми. Кожен із зазначених елементів має визначені процесуальним законом особливості, зумовлені юридичною природою конкретної цивільної справи, а також особливим об'єктом судового захисту.

Під час розгляду справ окремого провадження суд має встановити, що докази відповідають визначеним законом вимогам, якими є: належність, допустимість, достатність, достовірність.

Належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування. Заявник та інші учасники справ окремого провадження мають право обґрунтувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень. Проте остаточно питання про належність доказів вирішується судом, який повинен регулювати процес формування доказів, необхідних для обґрунтування судового рішення. Суд не має права брати до уваги докази, які не стосуються предмета доказування.

Допустимість кожного конкретного доказу залежить від дотримання процесуального порядку отримання, дослідження та оцінки змісту і процесуальної форми доказу. Порушення вимог закону, що пред'являються до порядку формування засобів доказування як процесуальної форми судових доказів, тягне недопустимість цих засобів доказування, неможливість використання фактичних даних, які містяться в них, для встановлення істини у справі.

Достовірними слід вважати докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи, тобто такі обставини, які об'єктивно та неупереджено відображають події дійсності. Виходячи з того, що правило про достовірність доказів є універсальним для всіх видів цивільного судочинства, можна стверджувати, що під час розгляду справ окремого провадження суд також має встановити достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності.

Достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування. Питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання. У деяких категоріях справ окремого провадження коло достатніх доказів, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування, прямо визначено законом (наприклад, у справах про усиновлення).

Докази у справах окремого провадження за критерієм правової регламентації вимоги достатності класифіковані на:

- 1) докази у справах окремого провадження, щодо яких вимога достатності знайшла свою законодавчу регламентацію (наприклад, докази у справах про усиновлення, про визнання фізичної особи недієздатною тощо);
- 2) докази у справах окремого провадження, щодо яких вимога достатності не знайшла свою законодавчу регламентацію (наприклад, докази у справах надання повної цивільної дієздатності, про встановлення режиму окремого проживання подружжя тощо).

Підрозділ 2.2 «Характеристика окремих засобів доказування в справах окремого провадження» присвячений характеристиці письмових, речових та електронних доказів, а також висновку експерта та показанням свідка.

Встановлено, що письмові докази у справах окремого провадження можуть бути процесуальною формою таких письмових документів, як: договір щодо визначення умов виховання та проживання дитини; договір про сплату аліментів на дитину; свідоцтво про державну реєстрацію шлюбу; свідоцтво про народження дитини; вирок суду про засудження одного з подружжя до позбавлення волі; довідка з місця роботи про розмір заробітної плати тощо.

Аргументовано, що у справах окремого провадження речовими доказами можуть бути, наприклад, кров та інші виділення людини у справах про визначення походження дитини; звуко- та відеозаписи – у справах про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей, тощо.

Обґрунтовано, що у сучасному світі за допомогою інформації в електронній (цифровій) формі можна підтверджувати наявність або відсутність обставин, що мають значення у будь-яких справах окремого провадження, як-от: про визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; про усиновлення; про встановлення фактів, що мають юридичне значення; про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність; про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб тощо.

Щодо такого засобу доказування як висновок експерта обґрунтовано, що суд має обов'язково призначити експертизу у таких категоріях справ, які розглядаються в порядку окремого провадження: 1) про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи; 2) про визнання фізичної особи недієздатною; 3) про поновлення цивільної дієздатності фізичної особи.

Визначено, що для підтвердження інших обставин у справах окремого провадження суд може звернутися до показань свідків як джерела додаткової інформації про ті факти, що входять до предмета доказування, наприклад, у

справах про: встановлення факту належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з ім'ям, по батькові, прізвищем, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті; встановлення факту народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом ДРАЦСу факту народження, у тому числі на тимчасово окупованій території України; встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу тощо.

У підрозділі 2.3 «Забезпечення доказів у справах окремого провадження» встановлено, що забезпечення доказів у справах окремого провадження – це заходи, спрямовані на збереження відомостей про обставини справи, коли є підстави припускати, що використання цих відомостей у подальшому може стати утрудненим або неможливим.

У справах окремого провадження суд може застосовувати всі передбачені законом способи забезпечення доказів, як-от: допит свідків, призначення експертизи, витребування та (або) огляд доказів, у тому числі за їх місцезнаходженням, заборона вчиняти певні дії щодо доказів та зобов'язання вчинити певні дії щодо доказів. При цьому вибір конкретного способу забезпечення обумовлюється предметом доказування у конкретній справі, а також наявністю обставин, що можуть ускладнити витребування відповідних фактичних даних у майбутньому.

Розділ 3 «Особливості доказування у справах окремого провадження» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Поняття та сутність доказування в справах окремого провадження» зроблено висновок про те, доказування у справах окремого провадження – процесуально-пізнавальна діяльність суду та учасників відповідних справ, що спрямована на підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Загальними ознаками доказування у цивільному процесі слід вважати:

1) це процесуально-пізнавальна діяльність.

Процесуальний аспект доказування полягає у тому, що: а) доказування являє собою складну процедуру, сукупність процесуальних дій зі збирання, дослідження та оцінки доказів; б) доказування є процедурою, яка здійснюється у встановленому процесуальним законом процесуальному порядку, тобто у процесуальній формі, яка підкорюється певним принципам (об'єктивної істини, диспозитивності, змагальності, безпосередності та ін.), і передбачає обсяг і певні види фактів та засобів доказування, встановлює строки доказування та його структуру.

Пізнавальний аспект доказування полягає у тому, що воно спрямоване на пізнання фактів навколишньої дійсності, і, тим самим, встановлення істини у цивільній справі;

2) суб'єктами доказування є суд, як спеціальний орган, на якого покладається встановлення істини у цивільній справі, так і учасники справи.

Заявник у справах окремого провадження як суб'єкт доказування має обґрунтувати наявність обставин, якими він підтверджує свої вимоги, викладені у заяві.

Заінтересовані особи як суб'єкти доказування у справах окремого провадження мають обґрунтувати або спростувати наявність обставин, якими заявник підтверджує вимоги, викладені у заяві.

Органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, як суб'єкти доказування повинні як обґрунтувати наявність обставин, якими вони підтверджують свої вимоги, викладені у заяві, так і надати суду документи, що підтверджують наявність передбачених законом підстав для звернення до суду в інтересах інших осіб.

Обґрунтовано, що поряд із загальними ознаками доказування у цивільному процесі, доказування, що здійснюється під час розгляду справ окремого провадження, характеризується спеціальною ознакою – спрямованістю на підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

У підрозділі 3.2 *«Предмет доказування в справах окремого провадження»* звернено увагу на те, що особливості предмету доказування у справах окремого провадження пов'язані з тим, що: а) предмет доказування у більшості таких справ окреслено нормами матеріального права; б) встановлення обставин, які складають предмет доказування у таких справах, забезпечено додаткової процесуальною гарантією – правом суду з метою з'ясування обставин справи витребувати необхідні докази за власною ініціативою.

Аргументовано, що предмет доказування у справах окремого провадження формують обставини процесуального та матеріально-правового характеру, що підтверджують заявлені вимоги, і які мають значення для охорони прав, свобод і інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

У справах окремого провадження обставинами процесуального характеру, які формують предмет доказування, є: а) відсутність спору про право; б) належність вимоги суб'єкта звернення з відповідною заявою до таких вимог, які підлягають розгляду в порядку окремого провадження.

Щодо обставин, що входять до предмету доказування, які регламентовані нормами матеріального права, акцентовано на особливій складності визначення цієї частини предмета доказування з розрахунком на судову конкретизацію закріплених в законі узагальнюючих обставин, з якими пов'язані правові наслідки.

Обставини, які формують предмет доказування у справах окремого провадження, диференційовано:

1) за юридичною природою на:

а) обставини матеріально-правового характеру, якими заявник та інші учасники справи обґрунтовують свої вимоги чи заперечення;

б) обставини процесуально-правового характеру, які мають інше значення для вирішення справи (наприклад, причини пропущення строку подання доказів та ін.);

2) за колом цивільних справ, у межах предмету доказування по яким необхідним є встановлення таких обставин:

а) обставини, які формують загальний предмет доказування у певних категоріях справ окремого провадження (наприклад, у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, у справах про розірвання шлюбу, у справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання її недієздатною тощо). Такі обставини мають існувати як при відкритті провадження у справі, так і під час розгляду справи, тобто одночасно є як передумовами права на звернення до суду із заявою про встановлення факту, що має юридичне значення, так і є обставинами, що входять до загального предмету доказування у таких справах;

б) обставини, які формують спеціальний предмет доказування у кожній конкретній справі окремого провадження з урахуванням специфіки матеріально-правової природи відповідних правовідносин.

У підрозділі 3.3 «Етапи доказування в справах окремого провадження» встановлено, що доказування у справах окремого провадження проходить класичні етапи, що властиві й для інших видів цивільного судочинства: збирання, дослідження та оцінку доказів. Особливостями процесуальної форми відрізняється перший етап – збирання доказів, що зумовлено правом суду з метою з'ясування обставин у справі за власною ініціативою витребувати необхідні докази.

Визначено, що у справах окремого провадження суд не може збирати докази, що стосуються предмета заяви, з власної ініціативи, крім таких випадків:

1) витребування доказів судом у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів (ч. 7 ст. 81 ЦПК України);

2) коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена (ч. 2 ст. 13 ЦПК України);

3) суд за заявою учасника справи чи з власної ініціативи може оглянути веб-сайт (сторінку), інші місця збереження даних в мережі Інтернет з метою встановлення та фіксування їх змісту. У разі необхідності для проведення такого огляду суд може залучити спеціаліста (ч. 7 ст. 85 ЦПК України);

4) якщо подано копію (електронну копію) письмового доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал письмового доказу. Якщо оригінал письмового доказу не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (електронної копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги (ч. 6 ст. 95 ЦПК України);

5) якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у

відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги (ч. 5 ст. 100 ЦПК України);

б) з метою з'ясування обставин у справі окремого провадження суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази (ч. 2 ст. 294 ЦПК України).

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні специфіки інституту доказів у справах окремого провадження. Проведене дослідження дало можливість сформулювати пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення цивільного процесуального законодавства України.

1. Етапами еволюції правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження є:

1) зародження правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження, під час якого судочинство здійснювалося у формі спрощених судових процедур і не передбачало доказування учасниками справи своїх вимог або заперечень (XIV ст. – 1924 р.);

2) становлення правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження, характерною особливістю якого стала правова регламентація права суду у справах окремого провадження з метою з'ясування обставин справи за власною ініціативою витребувати необхідні докази (1924 р. – 2017 р.);

3) розвиток правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження у сучасному цивільному процесуальному законодавстві України, що характеризується розширенням повноважень суду щодо збирання доказів з власної ініціативи, зокрема у випадках, коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена (2017 р. – до теперішнього часу).

2. Докази у справах окремого провадження – це будь-які дані, на підставі яких суд підтверджує наявність або відсутність юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

3. Докази у справах окремого провадження характеризуються єдністю змісту, процесуальної форми, а також процесуального порядку одержання, дослідження та оцінки їх змісту і процесуальної форми. Кожен із зазначених елементів має визначені процесуальним законом особливості, зумовлені юридичною природою конкретної цивільної справи, а також особливим об'єктом судового захисту.

4. Докази у справах окремого провадження за критерієм правової регламентації вимоги достатності можуть бути класифіковані на:

1) докази у справах окремого провадження, щодо яких вимога достатності знайшла свою законодавчу регламентацію (наприклад, докази у справах про усиновлення, про визнання фізичної особи недієздатною тощо);

2) докази у справах окремого провадження, щодо яких вимога достатності не знайшла свою законодавчу регламентацію (наприклад, докази у справах надання повної цивільної дієздатності, про встановлення режиму окремого проживання подружжя тощо). У справах окремого провадження суд може застосовувати всі передбачені законом способи забезпечення доказів, як-от: допит свідків, призначення експертизи, витребування та (або) огляд доказів, у тому числі за їх місцезнаходженням, заборона вчиняти певні дії щодо доказів та зобов'язання вчинити певні дії щодо доказів. При цьому вибір конкретного способу забезпечення обумовлюється предметом доказування у конкретній справі, а також наявністю обставин, що можуть ускладнити витребування відповідних фактичних даних у майбутньому.

5. Допустимість кожного конкретного доказу залежить від дотримання процесуального порядку отримання, дослідження та оцінки змісту і процесуальної форми доказу. Порушення вимог закону, що пред'являються до порядку формування засобів доказування як процесуальної форми судових доказів, тягне недопустимість цих засобів доказування, неможливість використання фактичних даних, які містяться в них, для встановлення істини у справі.

6. Доказування у справах окремого провадження – процесуально-пізнавальна діяльність суду та учасників відповідних справ, що спрямована на підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

7. Поряд із загальними ознаками доказування у цивільному процесі, доказування, що здійснюється під час розгляду справ окремого провадження, характеризується спеціальною ознакою – спрямованістю на підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

8. Особливості предмету доказування у справах окремого провадження пов'язані з тим, що: а) предмет доказування у більшості таких справ окреслено нормами матеріального права; б) встановлення обставин, які складають предмет доказування у таких справах, забезпечено додаткової процесуальною гарантією – правом суду з метою з'ясування обставин справи витребувати необхідні докази за власною ініціативою.

9. Предмет доказування у справах окремого провадження формують обставини процесуального та матеріально-правового характеру, що підтверджують заявлені вимоги, і які мають значення для охорони прав, свобод і інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи

майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

10. У справах окремого провадження обставинами процесуального характеру, які формують предмет доказування, є: а) відсутність спору про право; б) належність вимоги суб'єкта звернення з відповідною заявою до таких вимог, які підлягають розгляду в порядку окремого провадження.

11. Щодо обставин, що входять до предмету доказування, які регламентовані нормами матеріального права, акцентовано на особливій складності визначення цієї частини предмета доказування з розрахунком на судову конкретизацію закріплених в законі узагальнюючих обставин, з якими пов'язані правові наслідки.

12. Обставини, які формують предмет доказування у справах окремого провадження, доцільно класифікувати:

1) за юридичною природою на:

а) обставини матеріально-правового характеру, якими заявник та інші учасники справи обґрунтовують свої вимоги чи заперечення;

б) обставини процесуально-правового характеру, які мають інше значення для вирішення справи (наприклад, причини пропущення строку подання доказів та ін.);

2) за колом цивільних справ, у межах предмету доказування по яким необхідним є встановлення таких обставин:

а) обставини, які формують загальний предмет доказування у певних категоріях справ окремого провадження (наприклад, у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, у справах про розірвання шлюбу, у справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання її недієздатною тощо). Такі обставини мають існувати як при відкритті провадження у справі, так і під час розгляду справи, тобто одночасно є як передумовами права на звернення до суду із заявою про встановлення факту, що має юридичне значення, так і є обставинами, що входять до загального предмету доказування у таких справах;

б) обставини, які формують спеціальний предмет доказування у кожній конкретній справі окремого провадження з урахуванням специфіки матеріально-правової природи відповідних правовідносин.

13. Доказування у справах окремого провадження проходить класичні етапи, що властиві й для інших видів цивільного судочинства: збирання, дослідження та оцінку доказів. Особливостями процесуальної форми відрізняється перший етап – збирання доказів, що зумовлено правом суду з метою з'ясування обставин у справі за власною ініціативою витребувати необхідні докази.

14. У справах окремого провадження суд не може збирати докази, що стосуються предмета заяви, з власної ініціативи, крім таких випадків:

1) витребування доказів судом у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів (ч. 7 ст. 81 ЦПК України);

2) коли це необхідно для захисту малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена (ч. 2 ст. 13 ЦПК України);

3) суд за заявою учасника справи чи з власної ініціативи може оглянути веб-сайт (сторінку), інші місця збереження даних в мережі Інтернет з метою встановлення та фіксування їх змісту. У разі необхідності для проведення такого огляду суд може залучити спеціаліста (ч. 7 ст. 85 ЦПК України);

4) якщо подано копію (електронну копію) письмового доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал письмового доказу. Якщо оригінал письмового доказу не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (електронної копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги (ч. 6 ст. 95 ЦПК України);

5) якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги (ч. 5 ст. 100 ЦПК України);

6) з метою з'ясування обставин у справі окремого провадження суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази (ч. 2 ст. 294 ЦПК України).

15. З метою оптимізації цивільного процесуального законодавства України пропонується викласти правові норми, що їх містять ч. 3 ст. 42, п. 4 ч. 1 ст. 161, п. 5 ч. 1 ст. 161 ЦПК України, у новій редакції, а саме:

а) частину 3 ст. 42: «У справах окремого провадження учасниками справи є заявники, заінтересовані особи»;

б) пункт 4 ч. 1 ст. 161: «заявлено вимогу про стягнення аліментів у розмірі на одну дитину – однієї чверті, на двох дітей – однієї третини, на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення заінтересованих осіб»;

в) пункт 5 ч. 1 ст. 161: «заявлено вимогу про стягнення аліментів на дитину у твердій грошовій сумі в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення заінтересованих осіб».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Кашперський Р. В., Кашперська Т. Ц. Предмет доказування у справах окремого провадження про встановлення фактів, що мають значення для охорони сімейних прав та інтересів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4 (97). С. 86–95.

2. Кашперський Р. В. Забезпечення доказів у справах окремого провадження. *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 58–63.
3. Кашперський Р. В. Докази в справах окремого провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 26–29.
4. Кашперський Р. В. Предмет доказування по делам особого производства. *Закон и жизнь*. 2019. № 4–2. С. 80–83.
5. Кашперський Р. В. Еволюція правового регулювання інституту доказів і доказування у справах окремого провадження. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Право». 2019. № 37. С. 95–98.
6. Кашперський Р. В., Бичкова С. С. Докази у справах про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей. *Цивілістична процесуальна думка*. 2015. № 1. С. 19–23.
7. Бичкова С. С., Кашперський Р. В. Окремі питання доказування в справах про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей. *Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кіровоград, 4 грудня 2015 р.). Кіровоград, 2015. С. 88–91.
8. Кашперський Р. В. Предмет доказування у справах окремого провадження. *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти*: тези VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, у рамках відзначення Всеукраїнського тижня права, присвяченого річниці проголошення Загальної декларації прав людини та Дню прав людини (м. Київ, 24 грудня 2015 р.). Київ, 2015. С. 192–193.
9. Кашперський Р. В. Вимоги до доказів у справах окремого провадження. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права*: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 28 лютого 2019 р.). Одеса, 2019. С. 38–39.
10. Кашперський Р. В. Щодо забезпечення доказів у справах окремого провадження. *Національні правові системи в умовах глобалізації* (пам'яті професора О.Г. Мурашина): збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 21 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 50–54.

АНОТАЦІЯ

Кашперський Р. В. Докази у справах окремого провадження. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням інституту доказів у справах окремого провадження. Визначено теоретико-правові та методологічні засади дослідження інституту доказів у справах окремого провадження. У відповідному контексті визначено стан наукової розробки проблематики доказів у справах окремого провадження, наведено методологію проведення дослідження, простежено еволюцію правового регулювання інституту доказів у

справах окремого провадження. Надано правову характеристику доказам у справах окремого провадження. Сформульовано поняття доказів у справах окремого провадження, проведено їх класифікацію, надано характеристику окремим засобам доказування, охарактеризовано забезпечення доказів у справах окремого провадження. Виокремлено особливості доказування у справах окремого провадження. Сформульовано поняття доказування у справах окремого провадження, визначено його етапи, охарактеризовано предмет доказування у відповідних справах. На підставі аналізу наукової доктрини та чинного цивільного процесуального законодавства України внесено пропозиції щодо вдосконалення окремих правових норм.

Ключові слова: докази, доказування, окреме провадження, показання свідків, письмові докази, речові докази, електронні докази, висновок експерта, забезпечення доказів, предмет доказування.

АННОТАЦИЯ

Кашперский Р. В. Доказательства по делам особого производства. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

Диссертация является комплексным научным исследованием института доказательств по делам особого производства.

Определены теоретико-правовые и методологические основы исследования института доказательств по делам особого производства.

В соответствующем контексте определено состояние научной разработки проблематики доказательств по делам особого производства, приведена методология проведения исследования, прослежена эволюция правового регулирования института доказательств по делам особого производства.

Обосновано, что этапами эволюции правового регулирования института доказательств и доказывания по делам особого производства являются: 1) зарождение правового регулирования института доказательств и доказывания по делам особого производства, при котором судопроизводство осуществлялось в форме упрощенных судебных процедур и не предусматривало доказывания участниками дела своих требований или возражений (XIV в. – 1924 г.); 2) становление правового регулирования института доказательств и доказывания по делам особого производства, характерной особенностью которого стала правовая регламентация права суда по делам особого производства с целью выяснения обстоятельств дела по собственной инициативе истребовать необходимые доказательства (1924 г. – 2017 г.); 3) развитие правового регулирования института доказательств и доказывания по делам особого производства в современном гражданском процессуальном законодательстве Украины, характеризующееся расширением полномочий суда по сбору доказательств по собственной инициативе, в частности в случаях, когда это необходимо для защиты малолетних или

несовершеннолетних лиц или лиц, признанных судом недееспособными или дееспособность которых ограничена (2017 г. – до настоящего времени).

Дана правовая характеристика доказательствам по делам особого производства.

Определено, что доказательствами по делам особого производства являются любые данные, на основании которых суд подтверждает наличие или отсутствие юридических фактов, имеющих значение для охраны прав и интересов лица или создания условий для осуществления им личных неимущественных или имущественных прав или подтверждения наличия или отсутствия неоспариваемых прав, и других обстоятельств, имеющих значение для разрешения дела.

Проведена классификация доказательств по делам особого производства по критерию правовой регламентации требования достаточности на: а) доказательства по делам особого производства, по которым требование достаточности нашло свою законодательную регламентацию (например, доказательства по делам об усыновлении, о признании физического лица недееспособным и т.п.); б) доказательства по делам особого производства, по которым требование достаточности не нашло свою законодательную регламентацию (например, доказательства по делам о предоставлении полной гражданской дееспособности, об установлении режима отдельного проживания супругов и т.д.).

Получило дальнейшее развитие научное положение о том, что доказательства по делам особого производства характеризуются единством содержания, процессуальной формы, а также процессуального порядка получения, исследования и оценки их содержания и процессуальной формы. Каждый из указанных элементов имеет определенные процессуальным законом особенности, обусловленные юридической природой конкретного гражданского дела, а также особым объектом судебной защиты.

Выделены особенности доказывания по делам особого производства.

Доказывания по делам особого производства предложено рассматривать как процессуально-познавательную деятельность суда и участников соответствующих дел, направленную на подтверждение наличия или отсутствия юридических фактов, имеющих значение для охраны прав, свобод и интересов лица или создания условий осуществления им личных неимущественных или имущественных прав или подтверждения наличия или отсутствия неоспариваемых прав.

Аргументировано, что доказывание по делам особого производства характеризуется специальным признаком – направленностью на подтверждение наличия или отсутствия юридических фактов, имеющих значение для охраны прав, свобод и интересов лица или создания условий осуществления им личных неимущественных или имущественных прав или подтверждения наличия или отсутствия неоспариваемых прав;

Обстоятельства, которые формируют предмет доказывания по делам особого производства, классифицированы: 1) по юридической природе на: а) обстоятельства материально-правового характера, которыми заявитель и другие участники дела обосновывают свои требования или возражения;

б) обстоятельства процессуально-правового характера, которые имеют другое значение для разрешения дела (например, причины пропуска срока представления доказательств и др.); 2) по кругу гражданских дел, в рамках предмета доказывания по которым необходимо установление следующих обстоятельств: а) обстоятельства, которые формируют общий предмет доказывания по определенным категориям дел особого производства (например, по делам об установлении фактов, имеющих юридическое значение, по делам о расторжении брака, по делам об ограничении гражданской дееспособности физического лица или признания его недееспособным и т.п.); б) обстоятельства, которые формируют специальный предмет доказывания по каждому конкретному делу особого производства с учетом специфики материально-правовой природы соответствующих правоотношений.

Ключевые слова: доказательства, доказывание, особое производство, показания свидетелей, письменные доказательства, вещественные доказательства, электронные доказательства, заключение эксперта, обеспечение доказательств, предмет доказывания.

SUMMARY

Kashpersky R. V. Evidences in cases of separate proceedings. – On the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; International Private Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

The dissertation is a complex scientific research of the Institute of Evidences in the cases of a separate proceedings. The theoretical-legal and methodological foundations of the research institute of evidences in cases of separate proceedings are determined. In the relevant context, the state of scientific development of the problems of evidences in cases of separate proceedings is determined, the methodology of conducting the research is given, the evolution of the legal regulation of the institute of evidences in cases of separate proceedings is traced. The legal characteristic of evidences in cases of separate proceedings is given. The concept of evidences in cases of separate proceedings was formulated, their classification was made, the characteristic was given to separate means of proof, the provision of evidence in cases of separate proceedings was described. The peculiarities of proof in cases of separate proceedings are singled out. The concept of proof in cases of separate proceedings is formulated, its stages are defined, the subject of proof in corresponding cases is characterized. On the basis of the analysis of scientific doctrine and the current civil procedural legislation of Ukraine, proposals were made to improve certain legal norms.

Keywords: evidences, proof, separate proceedings, witness testimony, written evidence, evidence, electronic evidence, expert opinion, provision of evidence, subject of proof.